

JOGI KULTÚRTÖRTÉNETI, JOGI NÉPRAJZI KISKÖNYVTÁR 2.

Tárkány Szücs Ernő
Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport
www.jogineprajz.hu

Jogi kultúrtörténeti és jogi néprajzi tanulmányok

SZOKÁSJOG ÉS JOGSZOKÁS

I.

Szerkesztette: Nagy Janka Teodóra

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
KULTURATUDOMÁNYI, PEDAGÓGUSKÉPZŐ
ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI KAR

SZEKSZÁRD
2016

SZOKÁSJOG ÉS JOGSZOKÁS

I.

JOGI KULTÚRTÖRTÉNETI, JOGI NÉPRAJZI KISKÖNYVTÁR 2.

Sorozatszerkesztő: Nagy Janka Teodóra

JOGI KULTÚRTÖRTÉNETI ÉS JOGI NÉPRAJZI TANULMÁNYOK

SZOKÁSJOG ÉS JOGSZOKÁS

I.

Szerkesztette: Nagy Janka Teodóra

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
KULTÚRATUDOMÁNYI, PEDAGÓGUSKÉPZŐ
ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI KAR

SZEKSZÁRD
2016

Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport
www.jogineprajz.hu

ISSN 2064-888X
ISBN 978-963-429-080-3-ö
ISBN 978-963-429-081-0

© Szerzők 2016
© Szerkesztő 2016

Készült *A jogtörténeti kutatások új forrásai: jogi kultúrtörténeti,
jogi néprajzi digitális adattár*
K-109191 számú OTKA pályázat támogatásával

Kiadja: Pécsi Tudományegyetem
Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar

Felelős kiadó: Dr. Horváth Béla dékán

Borító és könyvterv: Erky-Nagy Tibor
Technikai szerkesztő: Szabó Ernő
Nyomda: Szekszárdi SZC Nyomdája
Vezető: Ábrahám Norbert

TARTALOMJEGYZÉK

I.

Előszó.....	7
Preface	9
Vorwort	11
Bánkiné Molnár Erzsébet: A jogi gondolkodás és a társadalmi normák változásai a 18. század első felében a Jászkun kerületben	13
Bárh János: A népi jogéletkutatás forrásai a székely köznépi családok „levelesládáiban”	32
Bató Szilvia: Változatok culpára – szakirodalom és praxis a reformokban	38
Béli Gábor: Női törvényes öröklés a Hármaskönyvben	60
Bódiné Beliznai Kinga: Talár vagy díszmagyar? Adalékok a bírói uniformis történetéhez	75
Bognár Szabina: A jogszokásgyűjtés és ami mögötte van. Egy nyitrai levéltáros család két generációja: Tagányi Imre (1808–1881) és fia, Tagányi Károly (1858–1924)	93
Gelencsér József: A hónaposok szőlőbeli jogviszonya a Káli-medencében.....	114
Gyáni Gábor: Tárkány Szücs Ernő és a vásárhelyi Bethlen gimnázium	129
Herger Csabáné: A törvényes és az írott hitbér Baranyában 1848 után	139
Homoki-Nagy Mária: A szokásjog hatása a magyar magánjog fejlődésére	165
Horváth József: A kora-újkori nyugat-dunántúli kisnemesi végrendeletek jogtörténeti forrásértékéről.....	176
Kajtár István: Szakrális elemek a jogi kultúrtörténetben	196
Kisteleki Károly: Az Erdélyi Fejedelemség önálló államiságának hatalmi szimbolikai elemei	204

II.

Kothencz Kelemen: Végrendelkezés Bajszentistvánon a 19. század elején.....	219
Kriston Vízi József: Büntetés, kiközösítés a népi gyermekjátékokban.....	236
Lanczendorfer Zsuzsanna: Krimiből ballada, avagy egy népballada-kutatás jogtörténeti vonatkozásai	244
Mezey Barna: Kényszer és szankció a nép joggyakorlatában	261
Nagy Janka Teodóra: A „jó Rend” szabályai: a makói történeti népi jogéletkutatás, mint jogi néprajzi kutatómódszertani modell	271
Nánási László: Vajna Károly „Hazai régi büntetések” monográfiájának keletkezése és forrásai.....	281
Örsi Julianna: A közösségi élet szabályai a 18–19. századi Jászkunságban	302
Petercsák Tivadar: Az egri fertálmesterség útja a közigazgatási feladatoktól a hagyományőrző tisztségig	313
Szádeczky-Kardoss Irma: A hatalmi szimbolika keresztény köntösű tradicionalitása egyes Árpád-kori pénzeinken.....	325
Varga István: Egy jogszokás intézményesülése: törvénytelen születésű gyermekek tartása iránti perek a két világháború között	335
Varga Sándor: Táncszervező kezesek az erdélyi Mezőségen.....	355

Völgyesi Levente: A Hármaskönyvben fellelhető, a jobbágyság öröklésére vonatkozó szabályok továbbélése a 18–19. században, különös tekintettel a Tárkány Szücs Ernő munkássága során feldolgozott öröklési jogi népszokásokra	377
A tanulmánykötet szerzői	387
A Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport szakmai munkája (2011–2016)	388
Fotók a konferenciáról	400
Content	404
Inhalt	406

Szagrális elemek a jogi kultúrtörténetben^{*}

KAJTÁR ISTVÁN

Jogi kultúrtörténet – szagrális elemek. A jogtörténetben különösen az eskük, a végrendeletek, a kérvények, a tradicionális hatalompolitika terrénumában találunk szagrális elemeket. A jogi kultúrtörténet formakincse igen gazdag; tárgyakat, személyeket, gesztusokat, jelképeket, jogi tartalmat hordozó képeket ölel fel és szövegeket is alkalmaz.¹ Elemeinek hatását ugyanakkor különböző jelenségek fényében vizsgálhatjuk, mint a tradicionális- és a változást hozó törekvések, a konzervatív és a modern szempontjainak érvényesülése². A tradicionalitáshoz kapcsolódhat a szagrális jelleg – különböző erővel és korszakonként váltakozóan.³

Az istenszemélyek megnevezése sajátos kontinuitást képvisel a keresztényi világban mind teológiai, mind stilisztikai- valamint ebből levezetve jogi kultúrtörténeti elemként.

^{*} Készült az OTKA K-109191 pályázat támogatásával.

¹ Kajtár István: Bevezetés a jogi kultúrtörténetbe. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2004.

² Kajtár István: A „konzervatív” és a „modern” a XIX. századi magyar jogtörténetben. In: Győri tanulmányok. Tudományos Szemle 20. Győr, Győr megyei jogú város Polgármesteri Hivatala, 1998. 52-58. p. (A tanulmányban részletesen kifejtve!)

³ A vizsgált elemek, a joghistória alkotórészei, a szagrális színezet elemzésekor fel kell hívní az olvasó figyelmét arra, hogy az elkülönülés egy ponton relatív: Cesare Ripa korszakos műve a késő reneszánsz és barokk átható stílusirányzatára az általános jogszimbolika és a különös szagrális szimbolika rokon vonásaira példa. Említeni lehet. Példa lehet (religiosa vera christiana) Sugaraktól körülvett szép külsejű nő, földetlen fehér kebelrel, vállán szárnyakkal. Tépett és hitvány ruhát viseljen, s oldalán kereszt álljon. Az ég felé nyújtott jobbáiban könyvet tartson, olyan módon kinyitva, mintha magát szemlélné benne. A könyvben ez álljon: *szeresd Uradat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes erődből. Ez az első és legnagyobb parancsolat. A második hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat. E két parancsolattól függ az egész törvény és a próféták (Mt 22,37.) Balját olyan módon tartsa, mintha a kereszt jobb ágára támaszkodnék; a kereszt bal ágáról pedig kötőfék függjön. Lábával a földön elnyúlt csontvázon tapodjon, amelynek koronája a kereszt lábánál legyen.* Ripa, Cesare: Iconologia azaz különféle képek leírása, amelyeket az antikvitásból feltalált vagy tulajdon leleményével megalkotott és magyarázatokkal ellátott a perugiai Cesare Ripa Szent Mór és Lázár lovagja. Budapest, Balassi kiadó, 1997. 509-510. p.

A barokk világában, a győri végrendeletekben az istennevek, szakrális megnevezések az alábbiak.⁴

– fölséges Isten – hatalmas Isten – teremtő és megváltó Isten – élő Isten –
Úr Isten – én Istenem – én megváltó Jézus Krisztusom – jó Isten – én idvezítő
Jézus Krisztusom – örök Isten – fölséges mindenható Isten – Nazarethi Jézus
– én megváltó Istenem egyetlen egy Szent Fia Jézus Krisztus – mindenható Is-
ten – véghetetlen irgalmú és könyörülő Isten – kegyelmes Isten – véghetetlen
irgalmú és könyörülő Isten – kegyelmes Isten – Ő Szent Felsége – én Jézus Krisz-
tusom – eő Szent Fölségedh – megváltó Jézus Krisztus – teremtő Isten – Isten
Őfelsége – Ábrahám Istene – Jehova Szent Úr Isten – nagy Isten – megváltó
Jézus – Isten ű Szent Fölsége – megváltó Jézus – teremtő – Isten – Isten ű Szent
Fölsége – bizony élő Isten – mindenkor szabadon uralkodó Isten – Tellyes szent
háromság uralkodó Isten – Jehova Szent Isten – Úr Isten őfelsége – teremtő Is-
ten – Tellyes szentháromság Isten – Jehova Szent Isten – Úr Isten Őfelsége – Úr
Isten Ő Szent Felsége – teremtő Isten – Tellyes Szent Háromság egy bizony élő
Isten – a Keresztyén engemet megváltó Kegyelmes Istenem és Teremtőm – én
kegyes Teremtőmnek és Szent Fölséged megfoghatatlan irgalmasságában – én
kegyelmes teremtőm és Megváltó Istenem – Úr Isten Ő Szent Felsége

A fentivel ellentétben, a modern korszakokban a szakrális elemek jogi környezetben alig, vagy nem fordulnak elő. Ugyanazon liturgikus gyöke-
rekre vezethető vissza a XX. század közepén kiadott Magyar–latin Missale
istennév-katalógusa.⁵

Jézus az élő Isten fia – Jézus az Atyának fényessége – Jézus az örök világos-

⁴ Forrás a XVII. századból mintegy 350 győri végrendelet szövegezése. Horváth József: Győri végrendeletek a 17. századból I. 1600–1630. Győr, Győr-Moson Sopron Megye Győri Levéltára, 1995.; Horváth József: Győri végrendeletek a 17. századból. II. 1631–1654. Győr, Győr-Moson-Sopron megye Győri Levéltára, 1996.; Horváth József: Győri végrendeletek a 17. századból. III. 1655–1699. Győr, Győr-Moson-Sopron megye Győri Levéltára, 1997.; Horváth József: Adalékok a népi vallásosság kutatásához a XVII-XVIII. századi győri végrendeletek alapján. In: Népi vallásosság a Kárpát-medencében II. Szerkesztette Lackovits Emőke. Veszprém-Debrecen, Veszprém megyei Múzeumi Igazgatóság, 1997. 93-100. p.; Horváth József: A magyarországi végrendelet-kutatás történetének vázlata, különös tekintettel a jogtörténeti kutatásokra. In: Jogi néprajz-jogi kultúrtörténet. Szerkesztette Mezey Barna – Nagy Janka Teodóra. Budapest, ELTE – Eötvös Kiadó, 2009. 265-279. p.; Horváth József: A kora-újkor győri végrendeletek jogtörténeti forrásértékéről. In: Tanulmányok Tárkány Szücs Ernő születésének 90. évfordulója tiszteletére. Szerkesztette Nagy Janka Teodóra. Szekszárd, Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Kar. 2014. 153-174. p.

⁵ Magyar–latin Missale az év minden napjára a római misekönyv szerint. Fordította, bevezetésekkel és magyarázatokkal ellátta Szunyogh Xav. Ferenc. O.S.B. 2. kiadás, Budapest, Szent István Társulat, 1944. Litania Jézus legszentebb neveiről, 1449-1451. p.

ság fényessége – Jézus a dicsőség királya – Jézus az igazságosság napja – Jézus a boldogságos Szűz Máriának Fia – Szeretetre méltó Jézus – Jézus erős Isten – Jézus a jövő élet Atyja – Jézus a nagytanács Angyala – Leghatalmasabb Jézus – Legtürelmesebb Jézus – Legtürelmesebb Jézus – Legengedelmesebb Jézus – Szelíd és alázatos szívű Jézus – Jézus a szüzesség kedvellője – Jézus szerető barátunk – Jézus a béke Istene – Jézus az élet szerző – Jézus az erények példaképe – Jézus a lelkek buzgó keresője – Jézus a mi istenünk – Jézus a mi menedékünk – Jézus a szegények atyja – Jézus a hívek kincse – Jézus a jó pásztor – Jézus igazi világosság – Jézus örök bölcsesség – Jézus végtelen jószág – Jézus utunk és életünk – Jézus az angyalok öröme – Jézus a pátriarchák királya – Jézus az apostolok mestere – Jézus az evangélisták királya – Jézus a vértanuk erőssége – Jézus a szüzek tisztasága – Jézus minden szentek koronája

A közjogi esküszövegek szakrális elemeket hordoznak a közép- és az újkorban. Ez a modern korban ez egyre inkább kikopik a joghistória eszköztárából. Az eskünyilatkozat ünnepélyes megerősítése, magatartás nyomatékos ígérete.

„Mi, Ferdinánd, Isten kegyelméből Magyarország, Csehország királya stb. esküszünk az élő Istenre, az ő szent anyjára, szűz Máriára és minden szentekre ... Isten minket úgy segéljen, és minden szentjei.”⁶

Az 1946: I.tc. szerint a köztársasági elnök esküje vagy fogadalma így hangzik: „Én... esküszöm az élő Istenre, becsületemre és lelkiismeretemre fogadom... Isten engem úgy segéljen!”

Az ország nagybíráinak 1435 évi esküje: „Én N. esküszöm az Istenre és az Isten szent anyjára, szűz Máriára, minden szentekre és Isten kiválasztottjaira... Isten engem úgy segéljen és a boldogságos szűz Mária és a mi Urunk Jézus Krisztusnak az éltető keresztjele”

Az 1891-es rendeleti formula: „Én N. N. esküszöm az igaz és mindenható Istenre...Isten engem úgy segéljen”.

A rendszerváltás bírói esküszövege:” Én... esküszöm, hogy hazámhoz, a Magyar Köztársasághoz hű leszek (Isten engem úgy segéljen hozzáátételével a meggyőződés szerint) 1997.

A katonai eskük⁷ a szakrálist vegyítik a kifejezetten katonáival, az arányoknál a hadi (Hadúri) elem a döntő. A szakrális elem ugyan jelen van,

⁶ Az uralkodót a Szent Felség cím illeti még a XIX. században is. Lásd Klaniczay Gábor: Az uralkodók szentsége a középkorban. Magyar dinasztikus szentkultuszok és európai modellek. Budapest, Balassi Kiadó, 2000.

⁷ Horváth Csaba: A magyar katonai eskü története. Budapest, Honvéd Kiadó, 1998.

de a militáns elemek dominálnak. „Ünnepélyesen esküszünk a Mindenható Istenre, hogy Ő felsége, Legfelsőbb fejedelmünk és urunk, Első Ferencz József, Isten kegyelméből Ausztria császára, Csehország királya stb. és Magyarország apostoli királya, és hazánk szentesített törvényei iránt hűséggel és hódolattal viseltetünk. Esküszünk, hogy Ő Felségnek, Ő Felsége tábornokainak és minden egyéb előjáróinknak és följebbvalóinknak is engedelmeskedünk, azokat tiszteletben tartjuk és védelmezzük, rendeleteiket és parancsait minden szolgálatban teljesítjük, minden ellenség ellen, bárki legyen is az, vízen és szárazon, éjjel és nappal, csatákban, rohamokban, ütközetekben és mindennemű vállalatokban, szóval mindenütt, mindenkor és minden alkalommal vitézül és férfiasan harcolunk, az ellenséggel soha a legkisebb egyetértésbe nem bocsátkozunk, magunkat mindig a hadi törvények szerint és derék honvédekhez és harcosokhoz illő módon viseljük, és így becsülettel élünk és halunk! Isten minket úgy segéljen! Ámen.”

A Horthy-korszak esküszövege a tradicionális gyökök mellett aktuális megfogalmazásokat is tartalmaz. A haza is a szakralitás alanyává válik „Ünnepélyesen esküszünk a Mindenható Istenre ... Esküszünk, hogy szent hazánkért minden külső és belső ellenség ellen bárki legyen is az, ... vitézül és férfiasan harcolunk.”

A Népköztársaság Néphadseregének katonai esküje (1949) a rendszerváltásig megmaradt, kiiktatta a szakrális elemeket, sajátosan ötvözte a katonai hagyományok kiragadott elemeit az új szovjet eredetű ideológia szóvirágaival, ezen kívül manipulatív módon 1848 örökségével:

„Én... a dolgozó magyar nép fia, esküszöm, hogy a Magyar Népköztársaságnak, néphadseregünknek hűséges katonája leszek! A Népköztársaság alkotmányához, törvényeihez és törvényes rendeleteihez híven, becsülettel teljesítem kötelességemet! Előjáróim és feljebbvalóim parancsainak engedelmeskedem! Esküszöm, hogy hazámat, a Magyar Népköztársaságot minden külső és belső ellenség ellen, életem feláldozásával is megvédem! Az ellenséggel soha, a legkisebb egyetértésbe nem bocsátkozom, ellene mindenkor, mindenütt bátran, férfiasan harcolok! Zászlóinkat szabadságharcos elődeink példáján lelkesülve, győzelemre viszem! Parancsnokainkat, zászlóinkat, bajtársaimat megvédem, csapatainkat, fegyvereinket egyéb harci eszközeinket el nem hagyom! A katonai ismereteket elsajátítom! Példadóan viselkedem és a fegyelmet minden törvényes eszközzel fenntartom! Alárendeltjeimről a legjobb tudomásom szerint gondoskodom, őket öntudatos hazafiakká és a nép szabadságának harcosává nevelem! A fegyveres

erők vagyonát és más népi vagyont megőrzöm és megőriztetem! A szolgálati és államtitkot híven megtartom! Békében és háborúban egyaránt népünk igaz fiához méltó módon viselkedem, becsülettel élek és halok! Ha pedig eskümet megszegem, sújtsa a Népköztársaság törvénye és dolgozó népünk megvetése!”

A szocialista katonai eskü kiragadott hagyományos elemeket felhasználva egészében a tradicionális eszköz- és értékvilág tagadását jelenítette meg, mondhatni új, „elvtársi szakralitást” teremtett.

A *végrendeletek stílusa* talán a jogi kultúrtörténet stilisztikai fejezetének leggazdagabb része. A XVII. század fennmaradt győri végrendeleteinek megformálása⁸ plasztikus példát nyújt erre.⁹ A végrendelet a halál esetére szolgáló rendelkezés:

– „lelkemet ajánlom az én megváltómnak kinek teremtett állattya vagyok”

– „az én lelkömet ajánlom az felséges Istennek irgalmasságos markába az idvességre”

– „lölkömet ajánlom az én kegyelmes teremtmény és megváltó Istenemnek szent kezeibe”

– „Legelsőben ajánlom az én lölkömet az teremtmény és megváltó Istenemnek, ki az ő drágalátos vérével megváltott engemet az ő szent kezeiben és országában.”

– „elsőben lelkemet Istennek, testemet a földnek gyomrába ajánlom”

– „Elsőben ajánlom lölkömet az én idvözítő Jézus Krisztusomnak kezébe, testemet a földben temessék tisztességesen”

– „Legelsőben az én lelkömet az én Istenemnek, testemet az új anyjának a földnek...”

– „Legelőször ajánlom az én lölkömet az én megváltó Jézus Krisztusomnak kezében, ki engem megváltott az új szent halálával, annakutána az én testemet az ő anyjának az földnek mindaddig, míg eljön az én megváltó Jézus Krisztusom az utolsó napon ítélni eleveneket és holtakat.”

– „... mivelhogy tudván az én életemnek bizonyos utolsó órájának meglétét az melyben az én Istenem az én lelkömet az testből ki fogja kívánni..”

– „... ajánlom az bűnös lelkemet az élő Isten kezében...”

– „... Hogy minekutánnal az örök Isten lelkemet testemtől az halál által

⁸ Az idézetekben az eredeti írásmódot megőriztem.

⁹ Horváth József 1995, 1996, 1997.

elválasztandja akarom lelkömet az mindenkinek atyának Abrahámnak kebelébe juttatni. Minekelőtte az emberi nemzetség közönséges anyyának az földnek gyomrának, melyből vétetett volt...”

– „Én ...Győr vármegyének főszolgabírája, Istennek rendelése szerint testemben beteges, de elmémben Istennek jó akarattyaiból egészséges. Holott tudom azt én embernek magamat lenni és a világra azért születtem, hogy mikor az fölséges mindenható Úr Istennek jó akarattya viszontag ismét az árnyék világból az örök életre vigyen és az világnak testem szerint véget vessek, nincs is a halál órájánál bizonyosabb. Annakokáér az én lelkemet ajánlom az én teremő Istenemnek, szerelmes Szent Fiában az Úr Jézus Krisztusban bizodalma lévén az Szentlélek malaszttya által, testemet az ő anyyának a földnek commendalom, hogy az örök életig ott az földtámadás-
ra tarcson.”

Ennek az archaikus végrendeleti (magánjogi) stilisztikai formának előfordulása az 1960-as években ritkul, igen kivételesen jelenik meg.¹⁰

A *kérvények*¹¹ stilisztikai gyökere, a szakrális fordulat jelenik meg, amikor a Szent Ritához, a reménytelen könyörgések védőszentjéhez intézett könyörgés archaikus tartalma a világi hatósághoz intézett kérelembé szivárogo-
át.¹² A kérvénnyel fölérendelt személyhez fordul kérelemmel a peticionáló.

Az *agrárközösségeknél* (példaként a hegyközséget kiválasztva) a XVIII. században ugyancsak viruló szakrális fordulatok világa¹³ a XIX. század végére eltűnik.¹⁴ Az *önkormányzati heraldika* ellentétes folyamatokat mutat.

¹⁰ Szóbeli információim szerint egy öreg ügyvéd a szigetvári járásban a téészesítés viharos napjaiban csak a tradicionális „Atya fiú szentlélek nevében” formula alkalmazásával foglalta írásba a végrendeletet. A XX. század végén egy végrendelkező idős asszony még figyelmeztette az ügyvédet a formula alkalmazására. A megkérdezett közjegyző, Perczel Rita szerint a formula ma kivételesen papi személyeknél és idős falusiaknál fordul elő.

¹¹ Kajtár István: Kérvénykultúránk jogtörténeti gyökerei. In: Jura 2001/1. 123-127. p. A pécsi Irgalmasok templomában mindig akad kérelmező a szent arcképe alatt térdelve, aki evilági igényeit e mennyei közbenjáróval akarja elintézni.

¹² A tradicionális kérvénykultúra gyökerei között a hierarchikus, stilisztikai, politikai, jogpolitikai, gazdasági viszonyok, pszichológiai tradíciók mellett vallásiak is szerepelnek.

¹³ Számos szöveg található: Kajtár István: Jogi kultúrtörténeti szövegek a tradíció és a modern határán. In: Jogi néprajz-jogi kultúrtörténet. Szerkesztette Mezey Barna-Nagy Janka Teodóra. Budapest, ELTE - Eötvös Kiadó. 2009. 47-49. p. Példaként álljon itt egy 1767-es forrás: „Minthogy minden jó rendtartásnak kútfeje az Isteni félelem, ahozképest szükség, Hogy Hegy Mestereket, Bírákat, és Eskütteket jámbor Isten félő embereket válasszanak, hogy azoknak vigyázásokkal mint az Isten tisztelet, mind az hegybéli igasság sérelem nélkül megtartassék...”

¹⁴ Megmarad ugyanakkor a népi vallásosság a hegyi búcsúban és szintériként a hegyi kápolna

Jellemző rá az 1975-ös a magyar városi címereivel kapcsolatos halva született, a heraldika szabályait sutba dobó, szocialista jelképi világot teremtett kísérlet; agrártermékek, fogaskereket, várromok, könyvek felvonultatásával teremtve új címertani szimbolikát.¹⁵

Lényegesen egészségesebb a rendszerváltás óta beindult folyamat.

Új önkormányzati politikai folyamatokat fejez ki a helyi címervilág gyarapodása, az autonómiát kifejező sokszínűsége. Jellemzően a kisnemesi múltú Zala megye élen jár a szakrális címerrajzok terén. A motívumok az istenszemélyek, Mária, a szentek alakja, székesegyházak, templomok, kápolnák, haranglábak – stilizálva és hasonmásban, a településen található valamennyi felekezet szakrális épülete és a kereszt több változatban..¹⁶

A nemzeti politika frazeológiája gyakran a politika jelenségeit (szónoklat, gyűlés) látja el szakrális ornamentikával, vagyis a világi jellegű politika szakrális dekórumot alkalmaz ünnepélyességének („szentségének!”) emelésére. Az 1860-61-es kiegyezési kísérlet megyei feliratai egyértelműen bizonyítják ezt.¹⁷ A kulcsszavak a szakrális szövegek környezetben említett nemzet, haza, magyar, vértanú, ősi alkotmány. „A lemennydörgött vihar ellenállhatatlan ereje szétrobbantotta vérkeresztségekben fölszentelt ősi alkotmánya erős sziklavárát!”¹⁸ „... a felénk engesztelődésre nyújtott jobbót bizalmasan szorítottuk hő vágyú keblünkhoz, melynek mélyéből azon áhitatos imát küldjük a

jelenik meg, „A rendfenntartás és vagyonbiztonság okaiért szükségesnek látjuk a kornak megfelelő szentesített törvényeink, valamint a felsőbb hatóságaink kiadott rendeleteikkel össze nem ütköző szőlőhegyi rendszabályokat alkotni, melyek által... a szőlőbirtokosok tulajdonuk békés használatát, minden kártóli megőrzését biztosíthatják.” A szövegezés racionális és profán, a szakrális teljesen eltűnt.

¹⁵ A magyar városok címerei. Összeállította Castiglione Endre. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1975.

¹⁶ Bertényi Iván – Molnár András – Vikár Tibor: Zala megye településeinek címerei és zászlai. Magyarország öngazgatási jelképeit bemutató kézikönyvek. Kemendollár, Akvirál '96, 2011; Bertényi Iván – Néma Sándor: Győr-Moson-Sopron megye településeinek címerei és zászlai. Magyarország öngazgatási jelképeit bemutató kézikönyvek. Kemendollár, Akvirál '96, 2013.; Bertényi Iván – Hudi József – Töreky András: Veszprém megye településeinek címerei és zászlai. Magyarország öngazgatási jelképeit bemutató kézikönyvek. Kemendollár, Akvirál Kft. 2008

¹⁷ Kajtár István „...valahányszor e nemzet alkotmányos életfájára az irtó bárd nehezedett...” Politikai stílusunk 1860/61-ban. In: Emlékkönyv Fülöp Miklós születésének ötvenedik évfordulójára. Szerkesztette: Andrassy György – Nemessányi Zoltán – Varga Tamás. Pécs, PTE ÁJK, 2006. 132-144. p.

¹⁸ Uo. 133. p.

magyarok Istenéhez:¹⁹ vajha mind e nemzetnek, mind uralkodójának jogos kíváncsi és óhajai békés úton mielőbb kiegyenlítve, és sikerdús célhoz juttatva volnának”. Jellegzetes, hogy a megyeház az oltár, mely mellett a haza legnagyobb fiai áldozának az alkotmányos életnek.²⁰

A szakralitás a jogtörténet különböző területein és korszakaiban eltérő alakban és arányokkal jelenik meg. A XIX. század végén a szekularizáció gazdasági téren következik be, legszívesebben a közjog területe. A cezúrát 1945-49 jelenti. A XX. század vége például a heraldika területén a szakrális motívumok jellegzetes reneszánszát hozza.

Megállapítható, hogy a jogi kultúrtörténet egyes elemeinek szekularizációja különböző módon és eltérő időben következett be, jól mutatják ezt például az esküszövegek. A nagy, történelmi léptékekkel mérhető változások, hullámváltozások mellett az egyéni sorsok alakulása is tetten érhető abban, ahogy és amikor a közrendű ember a transzcendens felé fordul,

A jogi kultúrtörténet szakrális elemei érintő, módszertani útmutatót is nyújtó szakirodalom igen gazdag.

¹⁹ Uo. 137. p.

²⁰ Uo. 132. p. Az eredeti írásmódot megtartottuk.